

primum signum erat quod princeps unus per omnem orbem regnabat, quod nunquam antea fuerat; unum totius creaturæ Dominum Christum prænuntians venturum.

Secundum autem signum: erat pax admirabilis super omnem terram, qualis nec ante, nec postea unquam fuerat; veram mundi pacem designans, quæ est Christus ille, qui fecit pacem inter Deum et homines.

Tertium signum fuit, quod, Cæsare concedente, captivis absolutis, in quacunque fuissent captivitate, possessio propria reddebatur: et census singuli reddere Cæsari profitebantur, qui trium denariorum habentes pensionem, drachmæ nomine censebantur: hoc præsignans quod genus humanum a captivitate et dominio diaboli esset per Christum liberandum et ad patriam paradisi, si fidem sanctæ Trinitatis profiteatur, reducendum.

Quartum signum erat, quod una die mille et triginta facere servi qui ad proprios redire dominos

A noluerunt post captivitatem laxatam: hoc prænuntians quod qui a vitis ad Christum redire noluerit, æternaliter peribit.

Quintum signum fuit stella nova in Oriente orta, cuius ducatu Magi ad Christum pervenerunt: cuius mira supra omnes stellas claritas Dei gratiam significat: per quam non solum ex Judæis, sed et multa plures ex gentibus ad vitam, qui Christus est, perducuntur.

Sextum signum est circulus magnus aureo splendens fulgore circa solem tota illa die nativitate Christi, significans eum cuius ambitu excellentissimæ etiam naturæ continentur.

Septimum signum erat quod ipsa die tota rivulus olei in urbe Roma trans Tiberim large effluebat: significans gratuitam misericordiam Dei, qua genus humanum Christus venit querere et salvare quod perierat. Hæc etiam septem signa, septem dona Spiritus sancti significant.

BEATI RABANI MAURI

FULDENSIS ABBATIS ET MOGUNTINI ARCHIEPISCOPI

POENITENTIALE

(ANNO 841.)

(Apud Canisium, Lectiones Antiquæ, tom. II.)

PRÆFATIO

AD HERBALDUM EPISCOPUM ANTISSIODORENSEM.

Dilecto fratri HERBALDO episcopo RABANUS peccator, et servorum Dei vilissimus servus, in Christo salutem.

Capitula quædam in petratio [pittatio] conscripta per nuntium Cunradi comitis mihi allata sunt, quæ de diversis quæstionibus me vobis respondere coegerunt. Sed quia sigillatim omnibus respondere non valui, strictim ea denotare curavi. Fuerunt enim ibi loca quædam, quæ de homicidio facto interrogabant; quædam de fornicatione et adulterio; quædam etiam de his, qui ante gradum se libidine polluerunt; quædam autem de illis, qui post gradum acceptum se coinquinaverunt: et tamen ab officio ecclesiastico et ministerio altaris se prohibere noluerunt. Præter cætera quoque alia capita ibi inveni scripta, de quibus me vobis respondere postulastis.

Ego autem ea, quæ in sacris canonibus inde explicita reperi: in præsentī epistola inserere non tardavi. Vos autem inde facite quod justum vobis videtur: et, quod sacra Scriptura vos agere docet. In

C libris enim Veteris et Novi Testamenti, quam abominabilia sint coram Deo, homicidia, fornicationes, avaritia, maleficia, et magicæ artis scelera, omnesque malorum operum actiones manifestissime declaratur: de quibus hic inserere curavi. Cæterum autem de ipsis divinis libris, si colligere intente volueritis, et eis obedire decerneritis: quid vobis inde agendum et salubre sit, per vosmetipsos valeis investigare, et utile documentum inde accipere. Deus autem dirigat cor vestrum, et studium in omne opus bonum, ut præsentī vita ea doceatis atque agatis, quæ sibi sunt placita: sicque per ejus gratiam ad mercedem plenam, et ad vitam perveniatis æternam.

Prohibentur enim in lege Domini homicidia, et adulteria, sicut supra dictum est, omniaque vitia. Unde in Levitico scriptum est, quod Dominus jussit populo suo dicens: « Sanctificamini, et estote sancti, quia ego sanctus Dominus Deus vester. Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in pondere. Non stabis contra sanguinem

« proximi tui. Ne oderis fratrem in corde tuo, sed
 « publice argue eum, ne habeas super illo pecca-
 « tum. Non quæras ultionem, nec memor eris inju-
 « riæ civium tuorum. Qui maledixerit patri, vel
 « matri, morte moriatur. Patri matrique qui ma-
 « ledixerit, sanguis ejus super eum.

« Si mœchatus fuerit cum uxore alterius, et adul-
 « terium perpetraverit cum conjuge proximi sui,
 « morte moriatur et mœchus, et adultera. Qui dor-
 « muerit cum noverca sua, et revelaverit ignomi-
 « niam patris sui, morte moriantur ambo, et san-
 « guis eorum sit super eos. Qui dormierit cum ma-
 « sculo coitu femineo : et uterque operatus est
 « scelus, morte moriantur ; sanguis eorum super
 « eos. Si quis dormierit cum nuru sua : uterque
 « moriatur ; quia scelus operati sunt, sanguis eo-
 « rum super eos. Qui super uxorem filiam, duxerit
 « matrem ejus : scelus operatus est, sanguis ejus
 « super eos : vivus ardebit cum eis, nec permane-
 « bit tantum nefas in medio vestrum. Qui cum ju-
 « mento et pecore coierit, morte moriatur, pecus
 « quoque occidite. Mulier quæ succubuit cuilibet
 « jumento, simul interficietur cum eo ; sanguis ejus
 « super eam. Qui acceperit sororem suam, filiam
 « patris sui, vel filiam matris suæ, et viderit turpi-
 « tudinem ejus, illaque conspexerit fratris ignomi-
 « niam ; nefariam rem operati sunt : occidentur
 « ambo in conspectu populi, eo quod turpitudinem
 « suam mutuo revelaverunt : et portabunt iniquita-
 « tem suam. Qui coierit cum muliere menstruata,
 « et revelaverit turpitudinem ejus, ipsaque aperue-
 « rit fontem sanguinis sui, interficiantur ambo de
 « medio populi. Turpitudinem amitæ et materteræ
 « tuæ non discooperies. Qui hoc fecerit, ignomi-
 « niam carnis suæ nudabit : portabunt ambo iniqui-
 « tatem suam. Qui coierit cum uxore patris, vel
 « avunculi sui, et revelaverit ignominiam cognatio-
 « nis suæ, portabunt peccatum suum : absque li-
 « beris morientur. Qui duxerit uxorem fratris sui,
 « rem facit illicitam : turpitudinem fratris sui reve-
 « lavit, absque liberis erunt. Ne polluatis animas
 « vestras in pecore, et in avibus, et cunctis quæ
 « moventur in terra, et quæ vobis ostendi polluta
 « esse. Vir, sive mulier, in quibus Pythonicus, vel
 « divinationis fuerit spiritus, morte moriantur. La-
 « pidibus obruant eos, et sanguis eorum sit super
 « eos. Custodite leges meas, atque judicia, et facite
 « ea : ne et vos evomat terra, quam intraturi estis,
 « et habitaturi. Nolite ambulare in legitimis natio-
 « num, quas ego expulsurus sum in vos. »

Sed hoc non solum in Veteri Testamento, sed
 etiam in Novo cultoribus Dei similiter agere omnino
 vetatur.

De concupiscentiis vero carnalibus Paulus ad Ga-
 latas scribens ita loquitur : « Dico autem, spiritus

« ambulate, et desideria carnis non perficietis. Caro
 « enim concupiscit adversus spiritum ; spiritus au-
 « tem adversus carnem. Hæc enim sibi invicem ad-
 « versantur : ut, non quæcunque vultis, illa faciatis.
 « Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege. Ma-
 « nifesta autem sunt opera carnis : quæ sunt, for-
 « nicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus,
 « veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes,
 « iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, hæreses, invidia,
 « ebriitates, comessationes, et his similia ; quæ præ-
 « dico vobis, sicut prædixi : quoniam qui talia
 « agunt, regnum Dei non consequentur. Fructus
 « autem spiritus est, charitas, gaudium, pax, pa-
 « tientia, longanimitas, bonitas, benignitas, man-
 « suetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Ad-
 « versus hujusmodi non est lex. Qui autem sunt
 « Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et
 « concupiscentiis. Si vivimus spiritu, spiritu et am-
 « bulemus. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, in-
 « vicem invidentes, invicem provocantes. » Et paulo
 « post : « Nolite errare, Deus non irridetur. Quæ
 « enim seminaverit homo, hæc et metet. Quoniam
 « qui seminat in carne sua, de carne et metet corru-
 « ptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu
 « et metet vitam æternam. Bonum autem facientes
 « non desiciamus. Tempore enim suo metemus. »

Cum enim illa omnia vitia quæ supra nominata
 sunt, tam a legislatore, quam ab apostolo noxia pro-
 hibentur, et cultoribus Dei divina auctoritas prohi-
 bet facere : pœnamque eis, qui hæc agunt, minatur
 perpetuam. E contrario vero spiritalia dona laudat
 Apostolus, hortaturque per omnia sequenda : bo-
 num est, ut caveamus omne peccatum, et omne
 scandalum, quantum Dominus nos posse donaverit :
 et faciamus quæ sibi sunt placita, et lex Domini no-
 bis mandat : quia sic, et in præsentem, et in futuro,
 ejus misericordiam et protectionem inveniemus. Si
 enim juxta historiam, legislator transgressoribus
 mandatorum Dei minatus est carnis mortem, et
 præsentis vitæ terminum, quanto magis nobis juxta
 mandatum Salvatoris, et evangelicam doctrinam
 formidanda est mors animæ, et pœna perpetua,
 quam illa quæ finem quodammodo habuit ! Ista au-
 tem sine termino cruciabit noxios. Unde necesse est
 ut in præsentem vitam, juxta Apostolum, mortificemus
 D membra nostra quæ sunt super terram : hoc est,
 desideria carnis nostræ, et voluptates terrenas in
 nobis extinguere contendamus : vitiaque omnia,
 quantum Dominus nos posse concedit, procul ex-
 pellamus : Deique voluntati, et mandatis ejus ob-
 temperare satagamus, quoniam sic mortem perpe-
 tuam evadere et ad vitam æternam, Domino largi-
 gente, pervenire possumus. Dehinc quoque ad in-
 terrogata, quantum possumus, breviter juxta ca-
 nonum instituta respondere curemus.

INCIPIT PŒNITENTIALE.

CAPUT PRIMUM.

De homicidiis sponte commissis.

Primum ergo de homicidii perpetracione, quid sacri canones sanciant, et qualiter pœnitentia his agenda sit, qui hoc commiserint, breviter denotare curavimus.

In concilio Ancyrano cap. 21, de homicidiis scriptum est : « Qui voluntarie homicidium fecerint, pœnitentiæ quidem jugiter se submittant : perfectionem vero circa vitæ exitum consequantur. »

CAPUT II.

Item de homicidiis et falsis testibus.

In concilio Agathensi, cap. 37, de homicidiis et falsis testibus scriptum est : « Itaque censuimus homicidas et falsos testes a communione ecclesiastica submovendos ; nisi pœnitentiæ satisfactione crimina admissa diluerint. »

CAPUT III.

De his qui servos suos extra judicem necant ; et de domina quæ per zelum ancillam occidit.

Item in concilio Agathensi, cap. 62, scriptum est de his, qui servos suos extra judicium necant : « Si quis servum proprium sine conscientia judicis occiderit, excommunicatione, vel pœnitentia biennii reatum sanguinis emundabit. Item in concilio Elibertino, cap. 5, ita scriptum est de domina, quæ per zelum ancillam occiderit, ita ut infra diem tertium animam cum cruciatu effundat : eo quod incertum sit, voluntate an casu occiderit. Si voluntate, post VII annos ; si casu, per V annorum curricula, acta legitima pœnitentia, ad communionem admitti placuit. Quod si infra tempora constituta fuerit infirma, accipiat communionem. »

CAPUT IV.

De homicidiis non sponte commissis ; et de his qui quemlibet occidunt jussu principis.

In concilio Ancyrano, cap. 22, scriptum est de his qui non sponte homicidium commiserint. « De homicidiis non sponte commissis, prior quidem definitio post septennem pœnitentiam perfectionem consequi præcepit : secunda vero, quinquennii tempus explere. » Quod autem quidam homicidium, quod nuper in seditione et prælio principum virorum perpetratum est, excusant, quasi non necesse sit pro hoc cuilibet agere pœnitentiam : sed quod jussu principum nostrorum peractum sit, et Dei judicio ita finitum. Scimus enim quod Dei judicium semper justum est, et nulla reprehensione dignum, de quo etiam scriptum est : « Justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis : qui judicat orbem terræ in æquitate, et populos in veritate sua. » Sine quo nec passer cadit super terram. Sed nemo Dei judicia penetrare potest, quoniam scriptum est : *Judicia tua abyssus multa.* Unde,

A oportet eos considerare, qui hanc necem nefariam defendere cupiunt : utrum illos, coram oculis Dei quasi innoxios excusare possint, qui propter avaritiam, quæ omnium malorum radix est, et idolorum servituti comparatur, atque propter favorem dominorum suorum temporalium, æternum Dominum contempserunt, et mandata illius spernentes, non casu, sed industria homicidium perfecerunt. Nam, de his legimus : qui homines non sponte interficiunt, Deum per legislatorem urbes refugii deputasse, ad quas confugientes salvarentur ab ultore sanguinis proximi sui, et non morerentur. Unde in Deuteronomio scriptum est : *Hæc lex homicidæ erit. Civitas servanda est. Qui percusserit proximum suum nesciens, et heri, et nudius tertius nullum odium contra eum habuisse comprobatur, sed abiisse eum eo simpliciter in silvam ad ligna cædenda : et in succisione lignorum, securis lugerit de manu, aut ferrum lapsum de manubrio, amicum ejus percusserit et occiderit : hic ad unam urbium supradictarum confugiat, et vivat : ne proximus ejus, cujus sanguis effusus est, stimulo doloris percutiat animam ejus. De eo vero, qui per industriam aliquem occiderit, in Exodo ita præceptum est : Si quis per industriam et per insidias occiderit proximum, ab altari meo eum evelles, ut moriatur. Et in Deuteronomio : Si quis, inquit, odio habens proximum suum, insidiatus fuerit vitæ ejus, et surgens percusserit eum, et mortuus fuerit, et fugerit ad unam de supradictis urbibus : mittent seniores illius civitatis, et eripient eum de loco refugii, et tradent eum in manus proximorum ejus, cujus sanguis effusus est, et morietur, nec misereberis ejus. Si ergo eum, quem Dominus dignum morte judicavit, reum non esse quis dicat, quomodo contrarius legi Dei non existit, qui hoc quod Dominus præcepit, casu esse (factum) contendat ? Videndum ergo illi est, ne forte ipse in illorum numero sit, quibus per prophetam dicitur : *Væ vobis, inquit, qui dicitis malum, bonum ; et bonum, malum ; lucem, tenebras ; tenebras, lucem : vel amarum, dulce ; dulce, amarum.* Tales ergo mortificant animas, quæ non moriuntur ; et vivificant, quæ non vivunt.*

Qui ergo malorum operum sine condigna pœnitentia quemquam veniam a Deo percipere dixerit, pœnitens errat : et cum deceptus alios decipere festinat, duplici noxa constringitur : hoc est, proprii erroris et alienæ deceptionis. Sed inter hæc sciendum est quod magna distantia est inter legitimum principem et seditiosum tyrannum : inter eum qui subvertere nititur Christianæ pacis tranquillitatem, et illum qui armis contra iniquitatem certat defendere æquitatem. De quo plurima sub lege veteri et sub Novo Testamento fortium virorum exempla

inveniuntur, quæ possunt nos instruere quid de hujusmodi debeamus sentire.

CAPUT V.

De administratoribus et his qui preces criminales dictant.

De administratoribus autem, qui judicia sæcularia secundum legem majorum suorum exercent, quid sæcri canones sentiant, facile est invenire. Nam in decretis Innocentii papæ, cap. 22, ita legitur : « Quæsitum est etiam super his, qui post baptismum administraverunt, aut tormenta sola exercuerunt, aut etiam protulerunt capitalem sententiam, de his nihil legitimum a majoribus definitum. Meminerant enim a Deo potestates has esse concessas, et propter vindictam noxiorum gladium suis esse permissum : Dei ministrum datum esse in hujusmodi vindicem, quemadmodum igitur reprehenderent factum, quod auctore Deo viderent esse concessum ? De his ergo, ita ut hactenus servatum est, sic habemus : nec, aut disciplinam evertere, aut contra auctoritatem Domini venire videamur. Ipsis autem in ratione reddenda gesta sua omnia servabuntur. » Item in eisdem decretis, cap. 25, scriptum est quod qui preces criminales dictant, habeantur immunes.

Illud etiam sciscitari voluisti : an preces dictantibus liberum concedatur, utique post baptismi regenerationem, a principibus postulare mortem alicujus, vel sanguinem de reatu. Quam rem principes nunquam sine cognitione concedunt, sed ad iudices commissa ipsa, vel crimina semper remittunt, ut causa cognita, judicentur. Quæ cum quæsitore fuerint allegata, aut absolutio, aut damnatio pro negotii qualitate profertor. Et dum legum inter improbos exercetur auctoritas, erit dictator immunis.

CAPUT VI.

De populi necessario commisso.

De populi autem necessario commisso, quomodo inultum soleat præteriri, idem papa quibusdam episcopis de Macedonia ad interrogata respondens, ita scribit dicens : « Provideat ergo dilectio vestra, hactenus talia transisse, et advertite quod utique, ut dicitis, necessitas imperavit, in pace etiam Ecclesias constitutas non posse præsumere. Sed sæpe accidit, quotiens a populis aut a turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem, non potest vindicari, multum solere transire. Priora ergo dimittenda dico de iudicio, de reliquo maxima sollicitudine præcavendum. » Non enim hic, ut mihi videtur, iste doctor apostolicus dicit, non necessarium esse populo pro male commissis agere pœnitentiam. Sed, quia in omnes, propter multitudinem non potest vindicari, priora dimittenda iudicio ; de reliquo maxima sollicitudine præcavendum, ne fiant.

CAPUT VII.

De parricidio.

Parricidium autem quam sit detestabile crimen, iudicio facto inter Cain et Abel fratrem suum, Dominus ipse ostendit, cum ad Cain parricidam ait :

« Maledictus eris super terram, quæ aperuit os tuum, et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cum operatus fueris eam, non dabit fructus. » Vagus et profugus eris super terram. » In quo etiam posuit signum ; hæc est, ut gemens, et tremens, et profugus viveret semper, nec uspiam sedes haberet quietas. Sed quia in modernis temporibus parricidæ profugi discurrunt per diversa loca, et variis vitiis atque gulæ illecebris deserviunt ; melius mihi videtur, ut in uno loco manentes pœnitentia districta semetipsos castigent : si forte a Domini bonitate indulgentiam facinoris sui percipere mereantur. Non enim eis licebit ultra militiæ cingulum sumere, et nuptiis atque conjugii copula uti, quia sæcri Canones hoc eis non concedunt : sicut postmodum de pœnitentibus pro culpis gravibus decreta synodica decernere ostensuri sumus.

CAPUT VIII.

De his quæ partus suos ex fornicatione perimunt.

Itaque in Ancyrano concilio, cap. 20, scriptum est de his quæ partus suos ex fornicatione conceptos diversis modis interimunt : « De mulieribus, quæ fornicantur, et partus suos necant : vel, quæ gunt secum, ut utero conceptos excutiant : antiqua quidem diffinitio usque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia removeri iussit : humanius autem nunc definitus, ut eis x annorum tempus pœnitentiæ largiamur. » Item in concilio Elibertano, cap. 63, scriptum est de his quæ filios suos ex adulterio necant : « Si quæ per adulterium absente viro conceperit, idque post facinus occiderit ; placuit vix in fine dandam esse communionem, eo quod geminaverit scelus. »

CAPUT IX.

De his quæ abortum faciunt.

Item in concilio Hilerdensi, cap. 11, scriptum est de his quæ abortum faciunt, vel natos extinguunt : « Hi vero qui male conceptos ex adulterio fetus vel editos necare studuerunt : vel, in ventribus matrum potionibus alicuius colliserint, in utroque sexu adulteris post septem annorum curricula communio tribuatur : ita tamen, ut omni tempore vitæ suæ fletibus et humilitati insistant. »

CAPUT X.

De his qui post sacrum ordinem capitalia crimina committunt, et eorum pœnitentia seu excommunicatione.

De his ergo visum est vobis conscribi, qui sacros ordines habent ; vel ante, vel post ordinationem contaminatos in capitalibus criminibus se esse profitentur. In quibus, ut mihi videtur, hæc distantia debet esse, ut hi, qui deprehensi, vel capti fuerint publico in perjurio, furto, atque fornicatione, et cæteris hujusmodi criminibus, secundum sacrorum Canonum instituta, a gradu proprio deponantur : quia scandalum est populo Dei, tales personas super se positas habere, quas ultra modum vitiosas esse constat. Nempe inde detrahunt homines sacrificio Dei, sicut quondam filiis Heli peccantibus fecisse leguntur : et, rebelles hinc atque contrarii exi-

stentes, eorum pravis exemplis quotidie pejores fiunt. Qui autem de prædictis vitiis per occultam confessionem, mala abs se absconse commissa coram oculis Dei, præseno etiam sacerdote, qui eis inducitur poenitentiam, confitentur, et semetipsos graviter deliquisse accusant, si veraciter poeniterint, et semper jejunia, et eleemosynas, vigiliisque, atque sacras orationes cum lacrymis purgare certaverint. His etiam gradu servato, spes veniæ de misericordia Dei promittenda est; qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis pervenire, neque mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat.

Nam de illis, qui ad honorem presbyterii sine examine proveci sunt, in concilio Nicæno, cap. 9, scriptum: « Si qui presbyteri sine examinatione proveci sunt: vel cum discuterentur, peccata sua confessi sunt, et homines contra canones commoti, manus confessis imponere tentaverunt. Tales regula non admittit, quia quod irreprehensibile est Catholica defendit Ecclesia. » Item in Neocesarensi concilio, cap. 9, de his ita scriptum est: « Presbyter si præoccupatus corporali peccato provchatur et confessus fuerit de se, quod ante ordinationem suam deliquerit, oblata non consecret, manens in reliquis officiis propter bonum studium. Nam reliqua peccata plerique dixerunt per manus impositionem posse dimitti. Quod si de se ipso non fuerit confessus, et argui manifeste non potest, potestatis suæ iudicio relinquatur. » Item in eodem Concilio, cap. 10, simili modo etiam diaconus: « Si eodem peccato succubuerit, ab ordine ministerii detrahatur. »

De illis, qui post acceptum gradum peccaverint, tertio Apostolorum Canone ita legitur: « Episcopus, presbyter, aut diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto captus est, deponatur, non tamen communionem privetur. Dicit enim Scriptura: Non iudicabit Dominus bis in id ipsum. » Item, in canone apostolorum, cap. 29: « Si quis episcopus, presbyter, aut diaconus depositus iusto super certis criminibus, ausus fuerit attrahere ministerium dudum sibi commissum, licet ab Ecclesia penitus projiciatur. »

Accusationem autem adversus sacri ordinis viros facile non recipiendam, sed prius causam diligenter examinandam, et postea iudicium inferendum Apostolus docet, scribens ad Timotheum: « Accusationem, inquit, adversus presbyterum non recipias, nisi sub duobus aut tribus testibus. Peccantes coram omnibus argue, ut cæteri metum habeant. »

Quales autem ipsi testes esse debeant, in Africano concilio manifestatur, ubi, cap. 6 et 15 ita scriptum: « Placuit ut omnes servi vel proprii liberti ad accusationem non admittantur: vel omnes, quos ad accusanda publica crimina leges publice non admittunt, omnes infamiæ maculis aspersi, et histriones, ac turpitudinibus subjectæ personæ. Hæretici etiam,

sive pagani, sive Judæi. Sed tamen omnibus, quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentia deneganda non est. » Item in eodem, cap. 99: « Testes autem non admittendos ad testimonium, qui nec ad accusationem admitti præcepti sunt: vel etiam quos ipse accusator de domo sua produxerit. » Ad testimonium autem intra annos XIV ætatis suæ non admittatur. Item, cap. 97: « Placuit, quotiescumque clericis ab accusatoribus multa crimina obijciuntur, et unum ex his, de quo prius egerit, probare non valuerit, ad cætera non admittatur. »

De his autem, quorum occulta sunt peccata, nec manifeste ab aliquo argui possunt, si salubriter compuncti pro peccatis confessionem coram episcopo, sive presbytero poenitentiam agant, occulte faciant, bonum mihi videtur, ut secundum id, quod sibi decretum fuerit ab episcopo sive presbytero, poenitentiam agant non tepide, non tarde, sed ferventer, et sollicitè, ac si se veniam a Domino percepturos, et gradum recuperaturos comidunt. Quod etiam B. Gregorius papa in epistola quam ad Secundinum servum Dei inclusam scripsit, ita probat dicens: « Nam tua sanctitas inde a nobis requisivit, ut sibi rescriberem de sacerdoti officio post lapsum resurgendi auctoritates, dum dicis de hoc Canones diversos te legisse, diversaque sententias invenisse, alias resurgendi, alias nequaquam posse. Nam nos generaliter a Nicæna incipientes, hanc cum reliquis quatuor veneramus, quia ipsam sequentes, cætera in cunctis sententiis unanimes concordant. Nos ergo præcedentes nos Patres sequimur; quia auctore Deo, ad illorum doctrinam non discordamus. A capite itaque incipientes usque in quartum altaris ministrum hanc formam servandam cognoscimus, ut sicut minorem major præcedit in honore, ita et in crimine: et quem major sequitur culpa, major ei implicetur vindicta: et sic postea poenitentia credatur fructuosa esse. Quid enim prodest triticum seminare, et fructum illius non colligere? aut domum instruere, et illic non habitare? Post dignam enim satisfactionem credimus posse redire ad honorem, propheta dicente: « Nunquid qui cadit non adjiciet, ut resurgat? » (Psal. xl.) Et: « Qui aversus est, non revertatur? » (Jer. viii.) Idem et peccatori ait: « In quacunque die conversus ingemueris, salvus eris. » (Isa. xxx.) Unde et Psalmista ait: « Cor mundum crea in me Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis. Ne projicias me, » etc. (Psal. l.)

« Dum enim petit ne projiciatur prolapsus culpa: alienam quippe rex, simul et propheta rapuisse uxorem se, expavit; propheta indicante flagitium suum, poenitentiam agens addidit: Redde mihi lætitiā salutaris tui, et spiritu principali confirma me. Si enim Deo dignam poenitentiam non fecisset, nequaquam aliis prædicaret: Docebo iniquos vias tuas. Dum enim peccata sua prospexit propheta, mundata per poenitentiam, non dubitavit prædicare lo castigare aliena: et sic, sacrificium de so-

metipso offerre studuit, cum dicebat : *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* »

« At ista sufficerent : sed omnis sententia, quo plus sacre Scripturæ testimonio confirmatur, eo facilius creditur. De hoc enim propheta ait : « Nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat. » (*Ezech. xviii.*) De hoc peccantibus dicitur : Peccator in quacunq[ue] die conversus ingemuerit, omnes iniquitates ejus in oblivionem tradentur. Si enim Redemptor noster peccatores non perdere, sed vivificare venit, in oblivione delicta peccantium derelinquit ; quis hominum condemnanda reservet, cum Apostolus dicat : « Si Deus justificat, quis est qui condemnet? » (*Rom. viii.*) Ad fontem misericordiæ revertentes, evangelicam profertur sententiam (*Luc. xv.*) « Gaudium est angelis, inquit, super uno peccatore pœnitentiam agente, quam supra nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia ; » et ovem perditam, nonaginta novem non errantibus relictis, humero ad ovile reportavit. Si ovis errans post inventionem ad ovile reportatur ; cur iste post pœnitentiam ad Ecclesiæ ministerium non revocetur ? Quid est ergo gravius carnale delictum admittere, sine quo parati [*Fortè, pauci*] inveniuntur ; aut filium Dei timendo negare ? In quo peccato, ipsum B. Petrum principem Apostolorum, ad cujus nunc corpus indigni sedemus, lapsum esse cognoscimus, sed post negationem pœnitentia secuta est, et post pœnitentiam misericordia data, quia illum ab Apostolatu non dejecit, qui ante ipsum negare prædixit.

« Tibi hæc, fili charissime, dicta sufficiant, ut illum, quem conspicis delicta fletu delere, in conspectu divinitatis non dubites misericordiam consequi, quia nullum peccantem reum suum despicit, qui peccantes suo sanguine redimere venit. »

Hinc etiam B. Augustinus ad Petrum diaconum de fide scribens ait : « Omni homini in hac vita esse potest utilis pœnitentia, quam quocunq[ue] tempore homo egerit, quamlibet iniquus, quamlibet aënosus, si ex toto renuntiaverit peccatis præteritis, et pro eis in conspectu Dei, non solum corporis, sed etiam cordis lacrymas fuderit, et malorum operum maculas, bonis operibus diluere curaverit ; omnium peccatorum indulgentiam mox habebit. Hoc enim nobis Dominus prophætico eloquio promittit, dicens : « Si conversus fuerit, et ingemuerit, salvus erit. » Et alio loco dicitur : « Fili, peccasti, non adjicias iterum, sed de præteritis deprecare, ut tibi dimittantur. » Nunquam esset peccanti indicta pro peccatis deprecatio, si deprecanti non esset remissio concedenda. Si etiam pœnitentia peccatorum prodest, si eam in Ecclesia catholica quis gerat, cui Deus in persona B. Petri apostoli ligandi, solvendique tribuit potestatem dicens : Quæ alligaveris super terram, erunt ligata et in cœlis ; et, quæ solveris super terram, erunt soluta et in cœlis. »

In quacunq[ue] igitur homo ætate veram peccatorum suorum pœnitentiam egerit, et vitam suam Do-

mino illuminante correxerit, non privabitur indulgentiæ munere, quia Deus, sicut per prophetam dicit, non vult mortem peccatoris, quantum ut revertatur a via sua mala, et vivat anima sua. Verumtamen nullus hominum debet sub spe misericordiæ Dei in suis diutius remanere peccatis, cum et in ipso corpore nemo velit sub spe futuræ salutis diutius ægrotare. Tales enim, qui ab iniquitatibus recedere negligunt, et sibi de eo veniam repromittunt, nonnunquam ita præveniuntur repentino Dei furore, ut nec conversionis tempus, nec beneficium remissionis inveniant. Ideo unumquemq[ue] nostrum sancta Scriptura præmonet dicens : « Ne tardaveris converti ad Dominum. » Et : « Ne differas de die in diem, subito enim veniet ira ejus ; » et : « In

tempore vindictæ disperdet te. » Dicit etiam B. David : « Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdure rare corda vestra. » Cui quoque B. Paulus concordat his verbis : « Videte, fratres, ne forte sit in alio quo vestrum cor malum incredulitatis discedenti a Deo vivo : sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognoscatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. » Obdurato igitur corde vivit, qui se non convertit, desperans de indulgentia peccatorum. Sive, qui sic misericordiam Dei sperat, ut usque in finem vitæ presentis in suorum perversitate criminum remaneat. Proinde diligentes misericordiam Dei, metuentesque justitiam, nec de remissione peccatorum desperemus, nec remaneamus in peccatis : scientes quia illa omnium

hominum, si debita sit exactura æquitas justissimi judicis, quæ non dimiserit misericordia clementissimi redemptoris ? Sicut enim misericordia suscipit, absolvitque conversos ; ita justitia rapiet et puniet obduratos. Hi sunt qui, peccantes in Spiritum sanctum, neque in hoc sæculo neque in futuro remissionem accipient peccatorum. Nam et de hoc Isidorus Hispalensis episcopus ad inquisitionem Masonis episcopi ita scribit, dicens : « Verum quod sequenter venerabilis fraternitas tua innovit, nulla est in ejusmodi sententiis decretorum diversitas intelligenda, quod alibi legitur, in lapsu corporali restaurandum honoris gradum post pœnitentiam ; alibi post hujusmodi delictum, nequaquam reparandum antiqui ordinis meritum. Hæc enim diversitas hoc modo distinguitur. Illos enim ad pristinos officii gradus redire canon præcipit, quos pœnitentiæ præcessit satisfactio. At contra, hi qui neque a vitio corruptionis emendantur : atque hoc ipsum carnale peccatum, quod admittunt, etiam vindicare quadam superstitione temeritate nituntur, nec gradum utique honoris, nec gratiam communionis recipiunt. Ergo ita est dirimenda utraque sententia, ut necesse sit illos restaurari in loco honoris, qui per pœnitentiam reconciliationem meruerunt divini pietatis. Hi, nec immerito, consequuntur adeptæ dignitatis statum, qui per emendationem pœnitentiæ recepisse noscuntur vitæ remedium. Id enim ne forte sit magis ambiguum, divina auctoritatis sententia confir-

metur. Ezechiel enim propheta sub typo prævaricantis Hierusalem ostendit post pœnitentiæ satisfactionem, pristinum restaurari honorem posse : Confundere, o Juda, et porta ignominiam tuam. » Et post paululum : « Et tu, inquit, et filiae tuæ revertimini ab iniquitate vestra. Quod dixit, confundere, ostendit post confusionis et deprecationis opus debere quemquam erubescere, et pro admissis sceleribus verecundam frontem humi prostratam demergere pro eo, quod dignum confusionis perpetraverit opus. Deinde præcepit, ut portet ignominiam depositionis suæ, lugens cum humilitate, quod peccaverit, sicque revocari secundum prophetam ad priorem statum poterit. »

Item Joannes evangelista angelo Ephesi Ecclesiæ inter cætera simile quiddam scribit : « Memor esto, inquit, unde cecideris, et age pœnitentiam, et prima opera fac : alioquin veniam tibi, et movebo candelabrum tuum de loco ejus. » In angelo Ecclesiæ præpositum utique, id est sacerdotem ostendit, juxta Malachiam, qui dicit : « Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem exquirunt de ore ejus, quia angelus Domini exercituum est. » Præpositus ergo lapsus in vitium per evangelistam monetur, ut memor sit, unde ceciderit, et pœnitentiam agat : et prima faciat opera, ut non moveatur candelabrum ejus. Nam candelabrum angeli, doctrina sacerdotalis, vel honor potestatis, quem gestat, intelligitur, juxta quod scriptum est apud Samuelem in damnatione Heli : Oculi ejus caligaverant, nec poterat videre lucernam Dei, antequam exstingueretur. Lucerna quippe Dei fuerat, quando dignitate sacerdotali pollens, justitiæ claritate fulgebat, quam extinctam propheta asserit, dum ob scelera filiorum, sacerdotis potestatem, meritumque lumen amisit. Candelabrum ergo, sive lucerna sacerdotis, quæ intelliguntur charismata honoris, tunc penitus, juxta Joannem, exstinguitur, et movetur, quando post delicti casum neglecta pœnitentia, admissa scelera non desunt. Non enim dixit : Pro eo quod cecidisti, movebo candelabrum tuum de loco suo. Ergo quemque præpositum peccantem, si prævenit pœnitentia delicti, utique sequetur et meriti. Et in Proverbiis scriptum est : « Qui abscondit scelera sua, non dirigetur ; qui confessus fuerit et reliquerit ea, misericordiam consequetur. » Nam et ipsum, quod canonum censura post VII annos remeare pœnitentem in statum pristinum præcepit, non hoc electione proprii arbitrii sancti Patres, sed potius ex sententia divini judicii sanxerunt. Nam legitur quod soror Aaron Maria, dum obdurationis adversus Moysen incurrisset delictum, illico stigmate lepræ perfusa est. Cumque peteret Moyses ut emundaretur, præcepit eam Dominus extra castra VII diebus egredi, et post emundationem rursus in castra admitti. Maria ergo soror Aaron, caro intelligitur sacerdotis, quæ dum superbix dedita sordidissimis corruptionum contagiis maculatur, extra castra septem diebus, et extra collegium sanctæ Ecclesiæ VII

annis proficitur. Ubi, post emundationem vitiorum, loci, sive pristinx dignitatis recipiet meritum. Ecce, in quantum valui, concilii Ancyran, antiquam plane, et plenam auctoritatem [et] sententiam sacris testimoniis explanavi, ostendens eum posse restaurari proprio honore, qui per pœnitentiæ satisfactionem novit propria delicta deslere. Eum vero non posse restaurari, qui nec luget, quæ agit, et lugenda, sine ullo pudore religionis, vel timore divini judicii committit. » Hucusque Isidorus.

Augustinus ad Bonifacium : « Ut, inquit, in Ecclesia sanciretur, ne quisquam post alicujus criminis pœnitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat, non desperatione indulgentiæ, sed rigore factum disciplinæ, alioquin contra claves Ecclesiæ datas disputaretur, quoque dictum est : quæ solveritis super terram, soluta erunt et in cælo. Sed, ne forsitan de criminibus spe honoris ecclesiastici intumescens animus, superbe ageret pœnitentiam, severissime placuit, post actam de crimine damnabili pœnitentiam, nemo sit clericus, ut desperatione temporalis altitudinis, medicina verior et major esset humilitatis. Nam et David de criminibus mortiferis egit pœnitentiam, et tamen in honore suo permansit ; sed non ideo supervacua putanda est posterior diligentia, qui, ubi saluti nihil detrahebatur, humilitati aliquid addiderunt, quo salus tutius noniretur ; experti credo aliquorum fictas pœnitentias, per affectatas honorum potentias. Cogunt enim invenire multas medicinas multorum experimenta morborum. »

In concilio Herdensi, cap. 5, de his qui altario deserviant, si subito carnis fragilitate corruerint, ita scriptum est : « Hi vero qui altario serviant, si subito stenda carnis fragilitate corruerint, et Domino respiciente, digne pœnuerint, ita ut mortificato corpore, cordis contriti sacrificium Deo offerant, maneat in potestate Episcopi, vel veraciter afflictos non diu suspendere, vel desidiosos prolixiori tempore ab Ecclesiæ corpore segregare ; ita tamen, ut si officiorum suorum loca retineant, non possint ad altiora officia ulterius promoveri. Quod si, iterato velut canes ad vomitum reversi fuerint, non solum dignitate officii careant, sed etiam sanctam communionem, non nisi in exitu, percipiant. »

Item in concilio Carthaginensi, cap. 27, scriptum est : Quod presbyteri et diaconi, in graviore culpa convicti, manus impositionem tanquam laici nequam suscipiant. Contra firmatum est : Ut, si quando presbyter vel diaconus in aliqua graviore culpa convicti fuerint, ob quam eos a ministerio necesse est removeri, non eis manus tanquam pœnitentibus imponatur, vel tanquam fidelibus laicis : neque permitendum esse, ut rebaptizati ad clericatus gradum promoveantur.

CAPUT XI.

De presbyteris qui uxores acceperunt, vel fornicati sunt.
Item de presbyteris qui uxores acceperint vel fornicati sunt, in concilio Neocæsareensi, cap. 5, scri-

ptiam est : « Presbyter, si uxorem acceperit, ab ordine deponatur; si vero fornicatus fuerit, aut adulterium perpetraverit, amplius pelli debet, et ad pœnitentiam redigi. »

Item ex decretis Innocentii papæ, cap. 26 : « Propterea quod dignum, et pudicum, et honestum est, tenere omnino Ecclesia debet : ut Sacerdotes et Levitæ cum uxoribus suis non cocant, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim : Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. Num priscis temporibus de templo Dei sacerdotes anno vicis suæ non discedebant; sicut de Zacharia legimus : nec domum suam omnino tangebant, quibus utique propter sobolis successionem, uxoris usus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu, et præter ex semine Aaron, ad sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere; quanto magis si sacerdotes, vel levitæ, pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debent, quibus vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est. Nec præterit dies, quo vel sacrificiis divinis, vel baptismatis officio [non] vacent. Nam, si Paulus ad Corinthios scribens ait : « Abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi (1 Cor. vii), » et hoc utique laicis præcepit : multo magis sacerdotes, quibus et orandi, et sacrificandi jugiter officium est, semper debent ab hujusmodi consortio abstinere. Qui, si contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore vel sacrificare forsitan usurpabit : aut qua conscientia, quove merito exaudiri se credit, cum dictum sit : « Omnia munda mundis; coinquinatis autem et infidelibus nihil est mundum. »

Item ex decretis Leonis papæ, cap. 17, scriptum : « Lex continentiae eadem est altaris ministris, quæ episcopis atque presbyteris : qui cum essent laici, sive lectores, licite et uxores ducere, et filios procreare potuerunt; sed cum pervenerunt ad prædictos gradus, cœpit eis non licere, quod licuit. Unde, et de carnali, fiat spirituale conjugium. Oportet eos, nec dimittere uxores, et quasi non habeant, sic habentes, quo et salva sit charitas connubiorum, et cesset operatio nuptiarum. »

Item in Carthaginensi concilio, cap. 25, Aurelius episcopus dixit : « Addimus, fratres charissimi. Præterea, cum de quorundam clericorum, quamvis lectorum, erga uxores proprias incontinentia referatur, placuit quod et diversis conciliis confirmatum est : Subdiaconi, qui sacra mysteria contrectant, et diaconi, et presbyteri, sed et episcopi secundum priorum statuta, etiam ab uxoribus se abstineant, ut tanquam non habentes esse-videantur. Quod si non fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio. Cæteros autem clericos ad hoc non cogi, nisi maturiori ætate. »

CAPUT XII.

De his qui, pœnitentiam violantes, rursus prævarcantur.

In concilio Aureliano, cap. 7, scriptum de his qui pœnitentiam violant : « Hi vero, qui susceptam pœ-

nitentiam, religionemque suæ professionis oblitæ, ad sæcularia relabuntur, placuit eos a communione suspendi et ab omnium catholicorum convivii separari. Quod si post interdictum, cum eo quisquam præsumpserit manducare, et ipse communione privetur. »

In concilio Toletano, cap. 55 : « Quicumque ex sæcularibus accipientes pœnitentiam se totonderunt, et rursus laici prævaricantes effecti sunt, comprehensi ab episcopo suo, ad pœnitentiam, ex qua recesserunt, revocentur. Quod si aliqui per pœnitentiam irrevocabiles sunt, nec admoniti revertuntur; postea coram Ecclesia anathemate condemnentur, non aliter quam hi qui detonsi a parentibus fuerunt, aut sponte sua, amissis parentibus se ipsos religioni devoverunt, et postea sæcularem habitum sumpserunt. Iidem a sacerdote deprehensi, ad cultum religionis, acta prius pœnitentia, revocentur. Quod si reverti non possunt, apostatæ anathematis sententiæ subjiciantur. Quæ forma servabitur etiam in viduis virginibusque sacris, ac pœnitentibus feminis, quæ sanctimoniam habitum induerunt : et postea, aut vestem mutaverunt, aut ad nuptias transierunt. »

Ex decretis Siricii papæ, cap. 10 : « De his vero non incongrue dilectio tua Apostolicam sedem credidit consulendam, qui acta pœnitentiâ, tanquam canes ac sues ad vomitus pristinos, et volutabra redeuntes, et militiæ cingulum, et lubricas voluptates, et nova conjugia, et inhibitos denuo appetivere concubitus, quorum professam incontinentiam, generati post absolutionem filii prodidere. De quibus etiam, quia suffugium non habent pœnitendi, id duximus decernendum, ut sola intra Ecclesiam fidelibus oratione jungantur, sacræ mysteriorum celebriatati, quamvis non mereantur, intersint. A Dominicæ autem mensæ convivio segregentur, ut hac saltem restrictione correpti, et ipsi in se sua errata castigent, et aliis exemplum tribuant, quatenus ab obscenis cupiditatibus retrahantur. Quibus tamen, quia carnali fragilitate cadere, viatico munere, cum ad Deum cœperint proficisci, per communionis gratiam volumus subveniri. Quam formam, et circa mulieres, quæ se post pœnitentiam talibus pollutionibus devinxerunt, servandam esse censemus. » Item in concilio Arelatensi, cap. 11 : « Pœnitentes, quæ defuncto viro aliis nubere præsumpserint, vel suspecta, vel interdicta familiaritate, cum extraneo [se] junxerint, cum eodem ab Ecclesiæ limine arceantur. Hæc etiam de viro in pœnitentiâ placuit observari. »

CAPUT XIII.

Quod pœnitentibus in cœna Domini sit remittendum.

Item ex decretis Innocentii papæ, cap. 7, scriptum est : « De pœnitentibus autem qui, sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus pœnitentiam egerunt, si nulla intervenit ægritudo, v feria ante Pascha eis remittendum, Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Cæterum de pondere æstimando delictorum, sacerdotis est judicare, ut attendat ad

confessionem penitentis et ad fletus atque lacrymas A
 corrigentis : ac tunc jobere dimitti, cum viderit satis
 congruam satisfactionem. Si quis autem in ægritudi-
 nem incidit, atque usque ad desperationem deveni-
 rit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum, non de
 sæculo absque comunione discedat. »

CAPUT XIV.

Quod nulli ultima penitentia sit deneganda.

In decretis Cælestini papæ, cap. 15, scriptum est,
 quod nulli ultima penitentia sit deneganda : « Agno-
 vimus enim penitentiam morientibus denegari, nec
 illorum desideriis annui, qui, obitus sui tempore,
 animæ suæ capiunt subveniri. Horremus, fateor,
 tantæ impietatis aliquem reperiri, ut de Dei pietate
 desperet, quasi non possit ad se quovis tempore
 convertenti succurrere, ac periclitantem sub onere pec-
 catorum hominem pondere, quo se ille expedire desi-
 derat, liberare. Quid hoc rogo aliud est, quam
 morienti mortem addere, atque animam sua crude-
 litate, ne absoluta [esse] possit, occidere; cum Deus
 ad subveniendum paratissimus, invitans ad peniten-
 tiam, sic promittat peccatori : « Quacunque die
 « conversus fuerit, peccata ejus non reputabuntur
 « ei. » Et iterum : « Nolo mortem peccatoris, sed
 « tantum ut convertatur et vivat. » Salutem ergo
 homini adimit, quisquis mortis tempore penitentiam
 denegaverit. Et desperavit de clementia Dei, qui
 eum ad subveniendum morienti sufficere vel mo-
 mento posse non credidit. Perdidisset latro in cruce
 præmium ad Christi dextram pendens, si illum unius
 horæ penitentia non juvisset. Cum esset in pena,
 penituit, et per unius sermonis professionem habi-
 tatum paradisi, Deo promittente, promeruit. Vera
 ergo ad Deum conversio in ultimis posituræ, mente
 potius æstimanda est, quam tempore. Propheta tati-
 ter hoc asserente : Cum conversus ingemueris, sal-
 vus eris. Cum ergo Dominus sit cordis inspector,
 quovis tempore non est deneganda penitentia postu-
 lanti, cum se obliget iudici cui occulta omnia noverit
 revelari.

CAPUT XV.

*Ut qui pro illicitis veniam petit, etiam a multis licitis
 se abtineat, nec tempore penitentiæ luxuria negotia-
 tionis exerceat.*

In decretis Leonis papæ, cap. 22, scriptum est,
 quod oporteat eum qui pro illicitis veniam petit, B
 etiam a multis licitis abstinere : « Aliud quidem est
 debita justa reponere, aliud propria, perfectionis
 amore contemnere; sed illicitorum veniam postulan-
 tem oportet etiam a licitis abstinere, dicente Apo-
 stolo : « Omnia quidem licent, sed non omnia expe-
 « diunt. » Unde, si penitentes habent causam, quam
 negligere forte non debeant, melius expedit Ecce-
 siasticum, quam forense iudicium. » Item in eis-
 dem decretis, cap. 23, scriptum est : Quod penitenti
 nulla exercere conveniat negotiatio. Qualitas lucri
 negotiantem aut exusat, aut arguit, quia est ho-
 nestus questus, et turpis. Verumtamen penitenti

• Forte redundat in ms.

utilius est, dispendia pati, quam periculis negotia-
 tionis obstringi, quia difficile est inter ementis et
 vendentis commercium non intervenire peccatum. »

Isidorus in libro Officiorum : « Mi, qui peniten-
 tiam gerunt, capillos et barbam nutriant, ut demon-
 strent abundantiam criminum : quibus caput pecca-
 toris gravatur. Capilli enim pro vitiiis accipiuntur,
 sicut scriptum est : « Et criuibus peccatorum suo-
 rum unusquisque constringitur. »

CAPUT XVI.

Ne quis post penitentiam redeat ad militiam.

Item in eisdem decretis, cap. 24, scriptum est
 quod aliquis ad militiam sæcularem post peniten-
 tiam redire non debeat : « Contrarium est omnino
 ecclesiasticis regulis, post penitentiam actionem re-
 dire ad militiam sæcularem, cum Apostolus dicat :
 « Nemo militans Deo, applicat se secularibus nego-
 tiis. » Unde non est liber a laqueis diaboli, qui se
 militia mundana vult implicare. »

CAPUT XVII.

*Quod quibusdam penitentibus pristina conceduntur
 conjugia.*

In concilio Toletano scriptum est quod quibusdam
 penitentibus pristina reddantur conjugia : « Antiqui
 et sanctissimi est. Patris sententia papæ Leonis, ut is
 qui in ætate adolescentiæ positus, dum mortis for-
 midat casum, pervenerit ad penitentiam remedium;
 si est jugatus, et forte fuerit incontinentis, ne postea
 adulterii incurrat lapsum, redeat ad pristinum con-
 jugium, quousque possit adipisci temporis maturitate
 statum continentie. Quod nos de feminis iudicamus,
 similiter de viris censuimus, non quidem generaliter
 et legitime perceptum; sed constat a nobis pro hu-
 mana fragilitate indultum, ea duntaxat ratione, ut
 si is, qui penitentiam legitime non est deditus, antea
 ab hac vita discesserit, quam ex consensu ad conti-
 nentiam veniant, superstiti non liceat deinceps ad
 uxoris transire amplexus; si autem illius vitæ exsti-
 terit superstes, qui non accipit penitentis benedi-
 cationem, nubat si continere non potest, et alterius
 uxoris consortio fruatur. Quod de utroque sexu pari-
 modo a nobis manifestum est decerni, ita videlicet,
 ut in his omnibus sacerdotis ordinatio exspectetur,
 ut iuxta quidem ætatem aptam peraperit, conti-
 nentia, absolutio vel districtiois tribeat legem. »

CAPUT XVIII.

De perjurio.

Perjurium in lege divina omnino prohibetur, di-
 cente legislatore : « Non assumes nomen Domini
 « Dei tui in vanum. Non enim insontem habebit eum
 « Dominus, qui assumpserit nomen Dei sui frustra. »
 Unde ipsa Veritas dicit in Evangelio : « Nolite ju-
 « rare omnino, neque per cælum, neque per ter-
 « ram, » etc. Hinc et in canone scriptum est : « Qui-
 « cunque vero sciens se perjuraverit, annos vii se
 penitentia subdat, et ita deinceps ad communio-
 nem revertatur. » Item Ecbertus Aag'orum episco-

pas definit ita dicens : « Qui juramentum in ecclesia fecerit, aut in Evangelio, sive in reliquiis sanctorum, vii annos : alii judicant xi. Si vero in manu episcopi, aut presbyteri, vel diaconi, seu in cruce posita consecrata, unum annum pœniteat; alii vii annos judicant. Et in cruce non consecrata, i annum pœniteat, vel vii menses, ut alii judicant. Qui autem seductus ignorans, et postea cognoscit, unum annum, vel tres quadragesimas pœniteat. Si quis coactus pro qualibet necessitate, tres quadragesimas, alii annos tres : unum ex his in pane et aqua, ut alii judicant. Item perjurium, iii annos pœniteat. Qui suspicatur quod perjurus in juramentum ducitur, sed tamen per consensum jurat, duos annos pœniteat; sed quia in multis locis ab his qui per avaritiam terrarum possessionis et ecclesiastici ordinis pretium dant, ut terrenarum rerum sibi abundantiam inde acquirant, sæpe perjurium fit illis qui hoc scandalo decipiuntur, justum est ut illis qui hoc faciunt, condita vindicta retribuatur. Nam de talibus ita statutum est in canonibus. »

CAPUT XIX.

De episcopis sive presbyteris qui per pretium gradum et ecclesiam acquisierunt.

In synodo Rhemensi, cap. 21, scriptum est : « Quicumque presbyter per pretium, gradum acquisierit, deponatur. » Ex concilio Aurelianensi, cap. 10 : « Ut nullus presbyter ad introitum ecclesie venia donet. » In concilio Turonensi, sive Moguntinensi, cap. 15, scriptum est : « Quicumque presbyter per pretium ecclesiam fuerit adeptus, omnimodo deponatur, quoniam et ille contra ecclesiasticæ regulæ disciplinam agere dignoscitur. Item et ille deponatur, qui alium presbyterum legitime ad ecclesiam ordinatum, per pecuniam expulerit, eamque sibi taliter vindicaverit, quod vitium late diffusum summo studio emendandum est. Idemque interdicendum videtur clericis, sive laicis, ne quis cuiuslibet presbytero præsumat dare ecclesiam sine licentia et consensu episcopi sui. »

CAPUT XX.

De incestis conjunctionibus, et de eo qui filiolam suam vel matrem duxerit uxorem.

De incestis autem conjunctionibus in concilio Agathensi, cap. 61, ita scriptum est : « Incestis conjugii nihil prorsus veniæ reservamus, nisi cum adulterium separatione sanaverint. Incestos vero nullo conjugii nomine censendos, quos etiam designare funestum est, hos esse ceusemus. Si quis relictam fratris, quæ pene prius soror exstiterat, carnali conjunctione violaverit; si quis fratris germanam uxorem acceperit; si quis novercam duxerit; si quis consobrinæ se suæ sociaverit, quod ita præzenti tempore prohibemus, ut ea, quæ sunt ante nos constituta, non dissolvamus. Si quis relicte vel filix avunculi miscetur, aut patris filix, vel privignæ suæ concubitu polluitur; sane quibus conjunctio illicita interdicitur, habebunt incundi melioris conjugii libertatem. »

Item, de eisdem in concilio Aurelianensi, cap. 14, scriptum est : « Ne frater super torum defuncti fratris ascendat; ne quisquam amissa uxore sorori audeat se sociare. Quod si fecerit, ab ecclesiastica restrictione feriatur. »

Item, de iisdem in concilio Ilerdensi, cap. 4 : « Qui se incesti pollutione commaculant, placuit, quousque in ipso detestando et illicito carnis contubernio perseverant, usque ad missam tantum catechumenorum in ecclesia permittantur : cum quibus jam nec cibum sumere ulli Christianorum, sicut Apostolus jussit, oportet. »

Item de his in Ancyrano concilio, cap. 23 : « Quidam sponsam habens, sororem ejus violavit, et gravidam tradidit, postmodum desponsatam sibi duxit uxorem. Illa vero, quæ corrupta est, laqueo se peremit. Omnes, qui ejusmodi facti fuerunt conscii, x annos in pœnitentiam redigant, secundum canones constitutos. » In decretis Siricii pape, c. 4 : « Omnimodis prohibemus, ne quis sponsam alterius ducat uxorem, quia illa benedictio, quam nupturæ sacerdos imponit, apud fideles cujusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur. Desponsatas puellas, et præ aliis raptas, placuit erui et eis reddi, quibus ante fuerant desponsatæ, etiam si eis a raptoribus vis illata constiterit. »

De his quæ duobus fratribus nupserint, vel qui duas sorores uxores acceperint, in Neocesareensi concilio, cap. 2, ita dictum est : « Mulier, si quobus fratribus nupserit, abjiciatur usque ad mortem. Verumtamen in exitu propter misericordiam, si promiserit, quod facta incolumis, cujus [hujus] est conjunctionis vincula dissolvat, fructum pœnitentiæ consequatur. Quod si defecerit vir, aut mulier in talibus nuptiis, difficilis erit pœnitentia in vita permanenti. »

Item de his qui duabus sororibus copulantur, in Elibertino concilio cap. 61, ita scriptum est : « Si quis post obitum uxoris suæ, sororem ejus duxerit uxorem, et ipsa fuerit fidelis, quinquennium a communionem placuit abstinere, nisi forte velocius dari parem necessitas coegerit infirmitatis. Item de muliere, quæ duos fratres sumit conjugio, in canonibus Martini episcopi [sic scriptum] : Si quia mulier duos fratres; aut, si quis duas sorores duxerit, a communionem abjiciantur usque ad mortem. In morte eis communio propter misericordiam detur. Si vero supervixerint communionem accepta, et de infirmitate convalescerint, agant plenam pœnitentiam tempore constituto. Qui duas in conjugium sorores acceperit, vel filiam fratris, clericus esse non poterit. De eo vero, quod interrogasti : Si ille, qui filiolam suam, quam de sacro fonte baptismatis suscepit, et de eo, qui concubuit cum comatæ sua spirituali, et de illo qui filiam suam baptizatum, et cujus uxor eum de fonte suscepit, postea in tali copulatione permanere possent? omnino illicitum esse judicamus. Nam in concilio Moguntinensi, cap. 35, de talibus scriptum est : Nullus proprium filium, aut filiam a fonte bap-

tismatis suscipiat; nec filiolam, nec commatrem suam suscipiat uxorem; nec illam, cujus filium, aut filiam ad confirmationem duxerit. Ubi autem factum fuerit, separentur. »

Item in synodo Moguntinensi, c. 56: « Si quisquam viduam uxorem duxerit, et postea cum filiastra sua fornicatus fuerit, seu duobus sororibus nupserit; aut si qua duobus fratribus nupserit, seu cum patre et filio; tales copulationes anathematizari et disjungi præcipimus, nec nunquam amplius conjugio copulari, sed sub magna restrictione fieri. Quam detestabile, et quam execrabile scelus sit unicuique Christiano, filiolam suam sibi ad libidinem jungi, testatur S. Gregorius papa in Dialogis suis, ubi refert quemdam hominem constuprasse filiolam suam, et tribus diebus reservatum esse ad satisfactionem pœnitendi. Sed ille miser, sperans peccatum suum aut latere Deum, aut oblivioni misericorditer datum, neglexit pœnitentiam agere, sed non longe post miserabili morte correptus expiravit, ita ut sepulcrum ejus igne consumeretur. In hoc opere apparuit ineffabilis Dei clementia, quæ ipsum hominem reservare voluit ad indulgentiam, si ille non tardaret converti. »

Item in synodo Moguntinensi de incestis conjugii scriptum est: « Si quis fornicatus fuerit cum duabus sororibus, vel cum noverca sua, vel cum sorore sua, vel cum amita sua, sive cum matertera sua, vel cum filia patris sui, sive avunculi sui, vel amitæ suæ, sive materteræ suæ, vel cum nepte sua, vel cum commate sua, vel cum filiola sua, quam de fonte baptismatis suscepit, vel ante episcopum ad confirmationem tenuit, vel si qua mulier simili modo fornicata fuerit: abstineat se ab ingressione domus Dei anno uno, et eodem anno nisi festis diebus, et præcipuis solummodo, pane, et aqua, et sale utatur; arma pugnatoria non ferat; osculum nulli præbeat; sacrificium nisi pro viatico minime sumat. Sex deinde annis ingrediatur domum Dei, sed carnibus, et vino, ac sicera minime utatur, nisi festis præcipuisque diebus. De armis vero, vel osculo, sive sacrificio, sicut supra dictum est, faciat. Postea vero duobus annis, quando carne vescitur, a potu omni, qui potest inebriare, se contineat. Quem potum, si biberit, non carne vescitur, absque præcipuis festis diebus. Inde usque ad obitum suam, nisi prædictis festis diebus, a carne abstineat. Tres legitimas ferias in omni hebdomada, et tres quadragesimas in anno legitime custodiat. De armis vero, sicut jam dictum est, faciat, et nunquam conjugio copuletur. Hæc eadem pœnitentia imponenda est parricidis, vel fratricidis, vel consanguineis; nec, nisi ex his, qui sponte, per fraudem, et avaritiam hominem innocuum occidunt, quod Theodisca lingua mordicum dicitur. »

CAPUT XXI.

De his qui adulterium committunt.

Adulterium autem non solum lex damnat, sed etiam evangelica auctoritas omnino fieri vetat. Unde et sancti Patres, magisterio cœlesti imbuti, de hoc quid servandum sit sanxerunt. Nam in concilio An-

cyrano, cap. 17, scriptum est: « Si cujus uxor adulterata fuit, vel si ipse adulterium commiserit, VII annis in pœnitentia completis oportet eos perfectionem, secundum pristinos gradus, consequi. »

Item in Africano concilio, cap. 69, de his qui uxores, aut quæ viros dimittunt, ut maneat sic, ita scriptum est: « Placuit, ut secundum evangelicam et apostolicam disciplinam, ut neque dimissus ab uxore, nec dimissa a marito alteri conjungatur, sed ita maneat, ut sibimet reconcilientur. Quod, si contempserint, ad pœnitentiam redigantur. »

Item in decretis Innocentii papæ, [cap.] 24, scriptum est quod viri cum adulteris feminis non conveniant: « Et illud desideratum est sciri: cur communiantes viri cum adulteris non conveniant, cum contra uxores in consortio adulterorum virorum manere videantur? dum super hoc Christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnet, sed viros suos mulieres non facile de adulterio accusant. Non enim habent latentia peccata vindictam. Viri autem liberius uxores adulteras apud sacerdotes deferre consueverunt, et ideo prodito earum crimine communio denegatur. Virorum autem latente commisso, non facile aliquis ex suspicionibus abstinetur. Qui utique submovetur, si ejus flagitium detegatur. Cum ergo causa par sit, interdum probatione cessante, vindictæ ratio conquiescit. »

Item in ejus papæ decretis cap. 27, scriptum est: « De his etiam requisivit dilectio tua, qui interveniente repudio alii se matrimonio copularunt, quos in utraque parte adulteros esse manifestum est, qui viro vel uxore vivente, quamvis dissociatum videatur esse conjugium, ad aliam copulam festinarunt. Neque possunt adulteri non videri, in tantum, ut etiam hæ personæ, quibus tales conjuncti sunt, etiam adulterium commisisse videantur, secundum illud quod legimus in Evangelio: « Qui dimiserit uxorem suam et duxerit aliam, mœchatur, et qui dimissam duxerit, mœchatur. Et ideo omnes a communione abstinendos. De parentibus autem, et propinquis eorum, nihil tale statui potest, nisi successores illiciti consortii fuisse detegantur. »

In concilio quoque Elibertino, cap. 9, de feminis quæ adulteros maritos reliquerint, et aliis nubunt, scriptum est: « Femina fidelis, quæ adulterum maritum reliquerit, et alii nubit, prohibeatur, ne dica: Si duxerit, non prius accipiat communionem, nisi quem reliquit, de sæculo exierit, nisi forte necessitas infirmitatis compulerit. »

CAPUT XXII.

De his qui mœchantur.

Item de concilio Elibertino, cap. 50, de mœchis scriptum est: « Subdiaconos eos ordinari non debere, qui in adolescentia sua fuerint mœchati. Eo quod postmodum per subreptionem ad ulteriorem gradum forsitan promovebantur. Qui autem sunt in tempore præterito ordinati, amoveantur. »

Item in eodem concilio, cap. 31, de adolescentibus qui post lavacrum mœchantur, scriptum est:

« Adolescentes qui post fidem lavacri s. litaris fuerint mœchati, cum duxerint uxores, acta legitima pœnitentia, placuit ad communionem eos admitti. »

Item in eodem concilio, cap. 47, de eo qui, uxorem habens, sapius mœchatur, scriptum est : « Si quis fidelis habens uxorem, non semel, sed sæpe fuerit mœchatus, in finem mortis est conveniendus. Quod si se promiserit cessaturum, detur ei communicatio. Si resuscitatus rursus mœchatur, placuit ulterius non ludere eum de communione pacis. »

CAPUT XXIII

De virginibus Deo sacratis, sive sæcularibus, si mœchaverint.

Item in concilio eodem, cap. 13, de virginibus sacratis scriptum est : « Si mœchaverint virgines quæ se Deo dicaverunt, si pactum perdiderint virginitatis, atque eidem libidini inservierint, non intelligentes quid amiserint, placuit nec in finem eis dandam esse communionem. Quod si semel persuasæ ad infirmi corporis vitia lapsæ, tempore vite suæ, huiusmodi feminæ egerint pœnitentiam, ut abstineant se a coitu, placuit eas in finem communionem accipere debere. »

Item, in eodem de virginibus sæcularibus, si mœchatae fuerint : « Virgines quæ virginitatem suam non custodierint, si eosdem qui eas violaverunt, duxerint et tenuerint maritos, eo quod solas nuptias violaverunt, post annum sine pœnitentia reconciliari debent. Vel si alios cognoverint viros, eo quod mœchatae sint, placuit post quinquennii tempora, acta legitima pœnitentia, admitti eas ad communionem. »

Item in concilio Ancyrano, cap. 9, de his quæ virginitatem professæ sunt, et de his quæ sub sororis habitu cum aliquibus commorantur, scriptum est : « Quotquot virginitatem promittentes irritam faciunt sponsionem, inter bigamos computentur. Virgines autem, quæ tanquam sorores cum viris habitare volunt, ab eorum consortio prohibemus. »

CAPUT XXIV.

De his qui se sacris virginibus sociant; et de virginibus non velatis, si mœchaverint.

In decretis Gelasii papæ, cap. 20, de his qui se sacris virginibus sociant, scriptum est : « Virginibus sacris temere se quosdam sociare cognovimus, dicatum Deo propositum, incesta fœdera, sacrilegaque miscere, quos protinus æquum est a sacra communione detrueri : et nisi per publicam probatamque pœnitentiam omnino non recipi. At his viaticum certe de sæculo transeuntibus, si tamen pœnituerint, non negetur. »

Item, in decretis Innocentii papæ, cap. 20, de virginibus non velatis, si deviaverint, scriptum est : « Hæc vero quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulaverunt permanere, licet velatæ non sint, si forte nupserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponsio earum a Domino tenebatur. Nam si inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione

A dissolvi, quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigit, solvi sine vindicta [non] poterit ! Nam si Apostolus illas, quæ a proposito viduitatis discesserunt, dixerat habere damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, quanto potius virgines, quæ prioris promissionis fidem frangere sunt conatæ ! »

CAPUT XXV.

De his quæ inter se fornicantur, et de his quæ semen virorum suorum pro libidine cibo vel potui miscent.

De feminis quæ inter se fornicantur in Ancyrano concilio scriptum est : « Si mulier cum muliere fornicata fuerit, annos iii pœniteat. » Item : « Si mulier more fornicationis ad alteram conjunxerit, tres annos, sicut fornicator, pœniteat. Sic et illa quæ semen viri sui in cibo miscens, ut inde plus ejus amorem accipiat, pœniteat. Mulier sola, si cum se ipsa coitum habeat, tres annos pœniteat. »

CAPUT XXVI.

De his qui se gentilibus vel Judæis junxerunt.

Item de his quæ se gentilibus vel Judæis junxerunt, in concilio Arelatensi scriptum est : « Puellæ fideles quæ gentilibus junguntur, placuit ut aliquanto tempore a communione separentur. »

Item in concilio Elibertino, cap. 78, de fidelibus conjugatis, si cum Judæa vel gentili mœchaverint, scriptum : « Si quis fidelis, habens uxorem, cum Judæa vel gentili fuerit mœchatus, a communione arceatur. Quod si alius eam duxerit, post quinquennium, acta legitima pœnitentia, poterit Dominicæ communioni sociari. »

CAPUT XXVII.

De his qui cum Judæis vescuntur.

Item in concilio Elibertino de Christianis qui cum Judæis vescuntur scriptum est : « Si vero quis clericus, vel fidelis, cum Judæis cibum sumpserit, placuit eum a communione abstinere, ut debeat emundari. »

Item in concilio Toletano, cap. 14, scriptum de Judæis : « Suggestente concilio, id gloriosissimus dominus noster canonibus inseri præcepit, ut Judæis non liceat habere uxores, vel concubinas, neque mancipium Christianum in usus proprios comparare; sed filios, qui ex tali conjugio nati sunt, assumendos esse ad baptismum. Nulla officia publica eos opus est agere, per quæ eis occasio præbeatur pœnam Christianis inferre. Si qui vero Christiani ab eis Judæismi ritu maculati sunt, vel etiam circumcisi, non reddito pretio, ad libertatem et religionem redeant Christianam. »

CAPUT XXVIII.

De his qui uxorem simul et concubinam habent.

Item de his qui uxorem habent, si concubinam habuerint, in concilio Toletano, cap. 17, scriptum est : « Si quis habens uxorem fidelis, si concubinam habeat, non communicet. Cæterum is qui non habet uxorem, et pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur, tantum ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ, ut ei placuerit, sit conjun-

etione contentus. Alias vero vivens, alijciatur donec A
desinat et ad pœnitentiam revertatur. »

CAPUT XXIX.

De conjugatis qui nubere non possunt.

Quod autem interrogasti de his qui matrimonio
conjuncti sunt, et nubere non possunt : si ille aliam,
vel illa alium ducere possit? non cum auctoritate,
sed de quorundam statutis respondemus, in quibus
scriptum est : « Vir et mulier, si se conjunxerit ma-
trimonio, et postea dixerit mulier de viro quod non
possit ei nubere *, si potest probare per justum in-
dicium, quod verum sit, accipiat alium. »

CAPUT XXX.

*De his quæ menstruum sanguinem aliis in cibo vel
potu dant; et de his qui magicam artem divinatione
et augurio observant.*

De his etiam, super quibus interrogasti, id est de B
illa femina quæ menstruum sanguinem suum miscuit
cibo vel potui, et dedit viro suo, ut comederet; et
quæ semen viri sui in potu bibit; et de ea, quæ tes-
tam hominis combussit igni, et viro suo dedit pro
infirmitate vitanda : quali pœnitentia sint plectendæ?
Ut nobis videtur, tali sententia feriendi sunt, sicut
magi et arioli, qui magicam artem exercuisse no-
scentur. Nam de his, qui magicam artem exercent,
et auguria attendunt, et divinationem observant,
Theodori archiepiscopi gentis Anglorum constitutio-
nes habemus, in quibus scriptum est : « Qui immo-
lat dæmoniis in minimis, unum annum pœniteat; qui
vero in magnis, x annos pœniteat. Mulier si qua ponit
filiam suam supra tectum, vel in fornacem, pro san-
itate febris, vii annos pœniteat. Qui ardere facit grana
ubi mortuus est, hoc pro sanitate viventium et domus,
v annos pœniteat. Si mulier incantationes vel divina-
tiones fecerit, unum annum, vel tres quadragesimas,
vel xl dies, juxta qualitatem culpæ, pœniteat. »

De hoc in concilio Ancyrano, cap. 22, dicitur :
« Qui auguria, auspicia, sive somnia, vel divinationes
quaslibet secundum mores gentium observant, aut in
domos suas hujusmodi homines inducunt, in
exquirendis aliqua arte maleficis, aut ut domos suas
lustrent; hi, si de clero sunt, abjiciantur; si vero sæ-
culares, quinquennio pœniteant. Qui cibum immo-
latum comederit, et deinde confessus fuerit, sacer-
dos considerare debet personam, in qua ætate, vel
quomodo eductus, aut qualiter contigerit, et ita au-
toritas sacerdotalis circa infirmum moderetur, et
in omni pœnitentia semper, et confessionem omnino,
in quantum Deus adjuvare dignetur, cum omni dili-
gentia conservetur. »

CAPUT XXXI.

De sortilegis et auguribus.

Item in concilio Agathensi de sortilegis vel augu-
rium servantibus. scriptum est : « Ne de eo fortasse

* Id est, copulam carnalem habere.

^b Hæc verba addita fuerant ad marginem ab ama-
nuensi, deinde vel a Stewartio, vel alio, in textum
inserta. Vidit Baluzius, vir acutæ naris, illa men-
tem Rabani evidenter impugnare; ideoque expunxit
usque ad verba : *Superflua est hujusmodi questio.*
Non refragatur ipse Mabillon. in præfat. Sæc. iv Be-

videatur omissum, quod maxime fidem catholice re-
ligionis instat, quod aliqui Sti clerici, sive laici sto-
dent auguriis, et sub nomine ficto religionis, quas
sanctorum sortes divinationis scientiam profitentur,
aut quarumcunque scripturarum inspectione, futura
promittunt. Hoc quicumque clericus vel laicus dete-
ctus fuerit vel consulere, vel docere, ab Ecclesia ha-
beat extraneus. »

CAPUT XXXII.

De his qui fornicantur irrationabiliter.

Item in Ancyrano concilio, cap. 15, scriptum es-
de his qui irrationabiliter, id est cum pecoribus et
masculis, fornicantur : « Quotquot ante vigesimum
ætatis annum tale crimen commiserint, xvi annos
acta pœnitentia communionem mereantur oratio-
num. Deinde quinquennio in hac communione du-
rantes, tunc demum oblationis sacramenta contin-
gant. Discutiatur vita eorum, qualis tempore pœni-
tudinis exstiterit, et ita misericordiam consequantur.
Quod si inexplebiliter his hæserit criminibus, ad
agendam pœnitentiam prolixius tempus insumant.
Quotquot autem post xx annos ætatis, uxores ha-
bentes, in hoc peccato prolapsi sunt, xxv annos pœ-
nitentiam agentes, ad orationis communionem reci-
piantur. In qua, quinquennio durantes, tunc obla-
tionis sacramenta percipiant. Quod si et uxores ha-
bentes, et transcendentis quinquagesimum ætatis an-
num, ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis
gratiam consequantur. »

Item in eodem concilio, cap. 16 : « Eos qui irra-
tionabiliter vixerint, et in lepra justis criminis alios
polluerint, præcepit sancta synodus inter eos orara
qui spiritu periclitantur immundo. »

CAPUT XXXIII.

De eucharistia.

Quod autem interrogastis, utrum Eucharistia, post-
quam consumitur, et in secessum emittitur more alio-
rum ciborum, iterum redeat in naturam pristinam,
quam habuerat antequam in altari consecraretur.

[^b Ista sententia contraria est sententiis Clementis
papæ, et aliorum multorum sanctorum Patrum, qui
dicunt corpus Domini non cum cæteris communibus
cibus per aqualiculos in secessum mitti.] Superflua
est hujusmodi questio, cum ipse Salvator dixerit in
Evangelio : « Omne quod intrat in os, in ventrem
D « vadit et in secessum emittitur (Matth.) » Sacra-
mentum ^c corporis et sanguinis, id est ^d ex rebus
visibilibus et corporalibus conficitur; sed invisibi-
lem tam corporis quam animæ efficit sanctificatio-
nem [et] salutem. Quæ est enim ratio ut hoc quod
stomacho digeritur, et in secessum ^e emittitur, ite-
rum in statum pristinum redeat, cum nullus hoc un-
quam fieri esse asseruerit?

nedicti. B.

^c In codice Mabillon. legitur : *Sacramentum ergo.*

^d Delendæ illæ voces, *id est*, quæ desunt in cod.
ms. et sensum invertunt. Mab.

^e Codex Anton. Faurii addit, *ut sterces. Mab. Annot.*
T. IV, p. 628.

Nam quidam nuper, de ipso sacramento corporis A et sanguinis Domini non rite sentientes, dixerunt : Hoc ipsum corpus ^a, et sanguinem Domini, quod de Maria Virgine natum est, et in quo ipse Dominus passus est in cruce, et resurrexit de sepulcro ^b.... cui errori quantum potuimus, ad Egilum abbatem scribentes, de corpore ipso quid vere credendum sit speruimus. Dicit enim de corpore et sanguine suo ipse Dominus in Evangelio : « Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi ; si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. » Hanc ergo vitam non habet, qui illum panem non manducat, nec istum sanguinem bibit. Nam illam temporalem vitam sine illo B homines utcumque in hoc sæculo habere possunt, qui non sunt per fidem in corpore ejus ; æternam vero nunquam, quæ sanctis promittitur. Ne autem putarent sic in isto cibo et potu, quem carnaliter sumunt, et spiritualiter non intelligunt, in fide promitti vitam æternam : ut, qui eam sumerent, nec anima, nec corpore morerentur, huic cogitationi dignatus est occurrere. Nam cum dixisset, « Qui manducat carnem meam, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, » continuo subiecit et dixit : « Ego resuscitabo eum in novissimo die, » ut habeat in C terim, secundum spiritum, vitam æternam. In novissimo ergo die, quando anima incorruptum corpus suscipiet, tunc anima et corpus cujuscunque sancti, in unum sociata, habebunt vitam æternam, quia adunantur simul caput et membra, et sic totum corpus Christi gaudebit in perpetuum. Caro enim mea

^a Cod. Ant. Faurii addit, *esse*. Mab.

^b Lacuna hic est in ms. exemplari Canisii, sed sic eam replevit Baluzius : *idem esse quod sumitur de*

« vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. » Cum enim cibo et potu id appetant homines, ut non esuriant, neque sitiant, hoc veraciter non præstat, nisi iste cibus et potus, qui eos a quibus sumitur immortales et incorruptibiles facit ; id est societas ipsa sanctorum, ubi pax erit, et unitas plena atque perfecta.

CAPUT XXXIV.

^c De restitutione Ebonis episcopi. ^d

De Ebonis autem Rhemensis episcopi depositione atque restitutione non necesse esse æstimo tuæ interrogationi respondere. Videant illi qui hoc egerunt, utrum juste an injuste hoc fecerint. Ego, dum in episcopatu Moguntiensi Ecclesiæ indignus constitutus sum, inveni eum in Hiltineshaim ^d in Saxonia episcopalem sedem habere. Nec eum prohibui præsulis officium gerere, quia audivi, ab Apostolica sede in locum suum restitutum esse. Sicque ad finem vitæ in suo officio remansit. Rogantibus autem quibusdam fratribus, Hincmaro episcopo [Rhemensis] nuper pro hoc ipso epistolam direxi, quia audivi eum, illos quos Ebo post restaurationem suam consecravit, a sacerdotali atque clericali officio removisse. Postquam autem mihi inde responsum opportunum redditum fuerit, tibi intimare curabo.

Hæc igitur tibi, sancte frater, juxta postulationem tuam ad interrogata, quantum ægritudo infirmi corporis mei sinebat, et commoditas temporis permisit, juxta sanctorum canonum instituta et sanctorum Patrum sententias, respondere curavi. Tu autem, qui sospes es, et multorum librorum copiam acquirere et legere vales, si quid melius et congruentius invenire poteris, meæ parvitati in epistolari scriptura intimare non graveris.

altari. B.

^c Hæc addita sunt Pœnitentiali. B.

^d Vulgo *Hildesheim*.

BEATI RABANI MAURI

FULDENSIS ABBATIS ET MOGUNTINI ARCHIEPISCOPI

COMMENTARIORUM IN EZECHIELEM

LIBRI VIGINTI. (ANNO 842.)

EPISTOLA LOTHARII AUGUSTI AD RABANUM.

Inclutus orthodoxus LOTHARIUS Augustus suo RABANO MAURO salutem.

Desideranti mihi tuo alloquio mutui reddere alloqui officia, vulgari tumultu cæsis auribus circumseptus, facundia horror arcet, fateor, cogit dilectionis ardor, et prærogativo suffragio delictum persolvo. Dat vires animi charitas diffusa Dei : suggerit enim verba loquentibus illisque donat edere sermones qui

D loqui non valent ; omnes expetit, universos invitat, et illis occurrit ætatibus quæ vota dicere non sapiunt. Absentia nostra desiderium tuum non coarctet, quod quamvis corporeus induetur [*Forte, negetur*] aspectus, amplitudinem mentis oculorum visus non coangustat, si subito translatus rapitur in animum ; sed ingenti amplitudine spatians, absentiam corporalem spirituali representat officio : quomodo pure diligen-